

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 39. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992360181808/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

.Egthed; hvert Ord hos denne er følt, men Julies sammensatte Sætninger er kolde. Hvert Øjeblik forfalder hun til Foredrag om Dyden og om det højeste Væsen. Hun har Vendinger som denne: «I den Grad er alle menneskelige Anliggender et Intet, at naar det Væsen undtages, der eksisterer ved sig selv, gives der intet Skønt undtagen det, som ikke er» hun mener vore Illusioner. Julie udfolder Følelser og Fornuftgrunde i højtravende Stil. Hvor naiv og naturlig tager ikke den kraftige Charlotte sig ud i Mod-sætning til hende, f. Eks. i hin berømte Situation, da hun skærer Brødet til sine Søskende. Naar der hos hende er Noget, som ikke er Læseren ret tilpas, da synder hun ikke ved Deklamation men ved et Stænk af følsomt Sværmeri, som i den Scene, hvor hendes og Werthers Tanker mødes, idet hun under Regnvejret ser ud gennem den fugtige Rude og udbrøder i Ordet «Klopstock!»

Og fra Saint-Preux til Werther er Fremskridtet lige saa stort. I Saint-Preux var der, som Navnet allerede antyder, endnu nogle Mindelser om det ridderlige Ideal. Det er Goethe, den moderne Tids Diger, som gør det af med dette Ideal. I hans Helte er Fremstillingen af det fysiske Mod, som aldrig forfejler sin Virkning paa barnlige Læsere, skudt næsten mere end tilbørligt til Side. Saaledes i *Wilhelm Meister* og i *Faust*. Derfor er da Werther heller ikke en Ridder, men en tænkende og følende Verden i det Smaa: Han omfatter fra sit begrænsede Punkt i Rummet den hele Tilværelse, og Uroen i hans Sjæl er den Uro, som bebuder og ledsager en ny Tidsalders Fødsel. Hans Grundstemning er uindskrænket Længsel; han tilhører en Tid, som forudføler og indvarsler, ikke en Tid, som opgiver og fortvivler. Vi vil faa at se et Modstykke til ham i Chateaubriands René. Grundkilden til Werthers Ulykke er Misforholdet mellem Hjertets Uendelighed og Samfundets Skranker. Tidligst var Heltene i Literaturen Fyrster og Konger; deres Kaar stod i Overensstemmelse med deres sjælelige Højhed; Modsætningen mellem Attraa og Magt var ukendt. Og selv da Literaturen udvidede Kresen af sine Foretrukne, holdt den sig til dem, som fornem Fødsel og Rigdom havde stillet højt over Livets lave Møje og Besvær. Goethe har i *Wilhelm Meister* angivet Aarsagen: «O trefold Lykkelige, siger han, er de, som deres Fødsel straks stiller paa Menneskehedens Højder og som aldrig har beboet, aldrig engang gennemrejst den ydmyge Dal, hvori saa mange retskafne Sjæle tilbringer et ynkværdigt Liv. Neppe er de til, før de stiger ombord

paa Skibet for at foretage den fælles store Rejse. De benytter sig af hvert gunstigt Vindpust, medens de Andre, som er nødt til at bære sig selv, svømmer nøjsommelig bagefter, drager liden Fordel af gunstig Bør og tilnød, naar deres Kræfter er udtømte, finder en rædselsfuld Død i Bølgerne. I veltalende Ord er her en enkelt af Livets Fordele, Rigdommen, priset, og hvad der gælder om dette, det mest underordnede af Livets uadvortes Goder, det gælder med endnu mere Styrke om alle de andre ydre Former af Lykke og Magt.

Det er nu ved Aarhundredskiftet, at vi første Gang støder paa denne Modsigelse: en Personlighed, der i Aandens Verden staar som en Gud og en Hersker, som føler for Alt, gennem Følelsen optager det hele Alliv i sig, og i hvis Hjertes Fordringer der ligger Kravet paa en Almagt; thi en Almagt maaite han have for at kunne omdanne den kolde, haarde Verden til en Verden efter sit Hjerte, og som paa samme Tid er — hvad? er f. Eks. som Werther en Legations-Sekretær med nogle Hundreder om Aaret, der maa være glad, naar Arveprinsen forærer ham 25 Dukater, indespærret Halvdelen af Dagen i sit Kontor, det vil sige i sin lille Samfundsrubrik, indespærret endog af det højere Selskab, og sættende Livets hele Salighed og Fylde i Besiddelsen af et enkelt Pigebarn, hvem saa den første, den bedste Filister snapper bort for hans Næse. Overalt hvor han har en Evne, mødes den af en Skranke, overalt hvor han har en Attraa, mødes den af en Tvangsform, og hvor han har en brændende Drift, en nagende sjælelig Tørst, hvor han udstrækker sine Hænder i Lidenskab, svarer Samfundsforholdene ham et uafviseligt Nej. Det er da som var der et stort, et grueligt Misforhold mellem den Enkelte og den almindelige Tilstand, Hjertet og Forstandsordenen, Lidenskabens Love og Samfundets Love — og dette Indtryk laa dybt i Slægten. Det stod for denne Slægt, som var der noget Galt etsteds i Tilyværelsens store Maskineri og som var det ved at gaa ud af sine Fuger. Snart hørte man det knage og briste, da hin Tid kom, da alle Mure nedbrødes og alle Former sprængtes, da alt Bestaaende styrtede overende og alle Standsforskelle med ét Slag forsvandt, da Luften fyldtes med Krudtrøg og med Marseillaisens første Toner, da Rigers hundredaarige Grænser flyttedes og omflyttedes, Konger halsbuggedes og alsattes, en tusindaarig Religion afskaffedes, en korsikansk Artilleri-Løjtnant udraabte sig selv til Revolutionens Arving, er-